

СТИЛІСТИЧНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕСЕ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ)

Мінцис Е.Є.

Прикарпатський університет ім.В.Стефаника

Есе – невеликий художньо-публіцистичний прозаїчний твір на абстрактно-філософську, естетичну, літературно-етичну тему [Galperin 1977: 293]. Він складається з серії особистих влучних зауважень автора, який виражає своє ставлення до змальованих явищ, подій і персонажів, дає їм оцінку. О.Гончар[1977:147] справедливо зауважив, що есе "це не те, з чого не вийшло оповідання, як дехто думає. Це твір оригінального жанру і, як великий художній твір, може бути виконаний по-мистецькому і мати цілком самостійну художню вартість".

Есе виникло в Англії у XVI столітті як наслідування лаконічної літературної форми, створеної французьким письменником Монтенем. Великої популярності есе набуло у XVII-XVIII століттях. Автори торкалися питань суспільного устрою, розглядали моральні та етичні проблеми. У XIX столітті ця літературна форма все більше набуває типових рис журнальних статей. У XX столітті тематика есе стає більш різноманітною.

Мова есе відрізняється від мови наукових статей і доповідей. Есе звичайно пишуть від першої особи. Це дає автору можливість індивідуально і емоційно оцінювати змальовані події і факти, користуючись при цьому різноманітними стилістичними засобами.

Аналіз 66 есе американських письменників XX століття показав, що найчастіше вживаними стилістичними засобами є персоніфікація, метафора, порівняння і епітет.

Лакофф [1980:34] вважає персоніфікацію видом онтологічної метафори, яка надає конкретним та абстрактним об'єктам характерні для живих істот ознаки, риси, аспекти діяльності тощо. Вона найчастіше зустрічається в описах природи, настрою діючих осіб, їх емоційного стану.

Так, у творі Гелен Келлер "Найважливіший день" [1989:17-19] листя і квіти здатні вітати весну, слова і назви предметів – народжувати думки, пробуджувати душу, освітлювати і звільняти її. Від слів навколишній світ розквітає, душа крачить, а любов сяє:

The living word awakened my soul, gave it light, hope, set it free!

Everything had a name and each name gave birth to a new thought.

"Light! Give me light!" was the wordless cry of my soul, and the light of love shone on me in that very hour.

My fingers lingered almost unconsciously on the familiar leaves and blossoms which had just come forth to greet the sweet southern spring.

В есе “Ріка Міссіссіппі” Марк Твен [1989:174-175], з романтичною ностальгією змальовуючи зміни, які відбуваються з рікою його дитинства, наділяє її мовою, граціозністю та поетичним даром, наповнює її кров’ю, звертається до неї як до жінки, прагне вилікувати її від хвороби:

Now when I had mastered the language of this water...

All the grace, the beauty, the poetry had gone out of the majestic river!

A broad expanse of the river was turned to blood...

What does the lovely flush in a beauty’s cheek mean to a doctor but a “break” that ripples above some deadly disease? Are not all her visible charms sown thick with what are to him the signs and symbols of hidden decay? Does he ever see her beauty at all?...

Норман Маклер [1989:182-183] у творі “Смерть Бенні Парета” оживляє боксерський ринг, персоніфікує смерть, надавши їй змогу дихати (*death came to breathe about him*), насуватись на Бенні (*it hovered in the air*), дотягнутись до глядачів (*death reached out to us*). Використовуючи персоніфікацію, автор виразно і детально зображає як вмирає головний герой.

Одною з характерних рис есе є лаконічність. Залежно від індивідуальної манери автора есе наближається до різних стилів: наукової, художньої прози тощо, не втрачаючи своїх типових рис.

Есе також має чітку структуру і певні компоненти. Серед проаналізованих творів вдалося відзначити такі найбільш характерні композиційні особливості есе:

1. Заголовок (*title*)

З лінгвістичної точки зору це ім'я твору, з семіотичної - його перший знак. Запропонована І.В.Арнольд [1986:53] типологія заголовків дає можливість застосувати два підходи до їх аналізу. Згідно з першим заголовки можуть бути виражені:

- називним реченням (*The Most Important Day, H.Keller*);
- словом (*Salvation, Z.Huges*);
- наказовим реченням (*Give Us Jobs, Not Admiration, E.Bigler*);
- розповідним реченням (*Boy Meets Bear, S.Hyde*);
- герундіальним зворотом (*On Being 17, Bright and Unable to Read, D.Raymond*);
- інфінітивним зворотом (*How to Take a Job Interview, K.Stanat*);
- окличним реченням (*Let's Hear it For Losers!, M.O'Neill*);
- питальним реченням (*What is Freedom? J.Jellison and John Harvey*).

Наступний підхід пов'язаний з характером образності заголовка та зі

змістом твору. Назва есе у стислій формі містить головну ідею твору, є ключем до його розуміння. Але повністю заголовок можна зрозуміти тільки після прочитання цілого твору, сприймаючи його як структурно-семантичну єдність.

2. Ключове речення (*thesis*)

Від цього композиційного елемента залежить тема і зміст есе, з ним пов'язано все, що сказано письменником. Найчастіше це речення трапляється на початку твору (у першому чи другому абзаці). Наприклад, у творі Гелен Келлер "Найважливіший день" ("*The Most Important Day*") ключове речення є першим: "*The most important day I remember in all my life is the one on which my teacher, Anne Mansfield Sullivan, came to me.*" Воно частково пояснює назву твору, визначає хід розповіді і привертає увагу читача. У віці 18 місяців через хворобу Гелен Келлер втратила зір і слух. За допомогою вчительки Енн Саліван вона змогла перебороти ці страшні недуги, закінчити коледж і стати письменницею. У творі змальовані перші кроки, які робила семирічна сліпа і глуха дівчинка у світі предметів і слів під чуйним керівництвом вчительки.

Ключове речення рідко трапляється у кінці твору. Наприклад, Джеймс Л. Кол'єр у есе "Страх на ім'я "виклик" ("*Anxiety: Challenge by Another Name*") у хронологічному порядку розповідає про своє життя. Перелічені факти допомагають відобразити головну ідею твору — люди повинні перемагати страх перед новим, невідомим. Ця ідея виражена у двадцятому абзаці так: "*The point is that the new, the different, is almost by definition scary. But each time you try something, you learn, and as the learning piles up, the world opens to you.*"

3. Початок і закінчення (*beginning and ending*)

Незалежно від обсягу твору ці структурні елементи відіграють дуже важливу роль у його композиції.

Проведений аналіз дозволяє виділити такі види початку:

- зображення факту з повсякденного життя (*J. Jellison and J. Harvey, What Is Freedom?*);
- констатування головної думки твору (*K. Stant, How to Take a Job Interview*);
- цікавий чи вражаючий факт, який одразу привертає увагу читача (*A. Rosa and P. Eschholz, Hugh Troy: Practical Joker*);
- наказове речення (*R. Heilbryier, Don't Let Stereotypes Warp Your Judgements*) та інші.

Закінчення у більшості випадків перефразовує початок чи основну думку есе, повторюючи ключові слова, ідеї. Воно може вразити читача цікавим (кумедним, трагічним) фактом, співзвучним з головною ідеєю. Часто

в кінці твору автор робить висновок. Наприклад, Анна Куїндлен так розпочинає і закінчує твір "Лицар і блазень" ("*The Knight and the Jester*") про своїх дітей і проблеми виховання: "*Sometimes I think you can tell everything about my two children by watching them sleep at night...*" "*Both look like angels when they are asleep, although neither is anything quite so two-dimensional as angelic. Children are not easy, no matter what mothers sometimes like to think in their attempts to turn all this tortured family calculus into plain arithmetic.*"

4. Цілісність / когерентність (unity)

Всі факти, які змальовані в есе, повинні бути логічно пов'язані з ключовим реченням, з головною ідеєю. Будь-який відступ від цієї умови порушує структурну єдність твору. Вдало проілюстрована вищезгадана композиційна риса у творі Стюарта Чейза "Надмірне узагальнення" ("*Over-generalizing*"). Всі частини твору пов'язані з ключовим реченням з першого абзаца: "*...nor can two or three cases often support a dependable generalization*", яке стверджує, що висновки, узагальнення, які зроблені на основі кількох фактів, можуть бути шкідливими. Абзаци 2 і 3 ілюструють головну ідею прикладами; в абзаці 4 автор пояснює, як відбувається надмірне узагальнення; абзац 5 аналізує причини цього явища. У кінці автор перефразовує ключове речення, тим самим підтримуючи найважливіший аргумент твору.

5. Порядок викладення фактів (*organization*)

Зображені в есе факти не можуть бути представлені хаотично. Їх потрібно розміщувати у певній послідовності. Найбільш типовими способами викладення фактів є часовий, просторовий і логічний. Перший змальовує перебіг подій у хронологічному порядку, другий вказує напрямок руху, останній розташовує факти залежно від авторського задуму: від загального до конкретного, від відомого до менш відомого, від незначного до важливого тощо. Наприклад, у творі "Напишіть листа" ("*Reach Out and Write Someone*") Лін Венцель пише про листування як про один з видів мистецтва, аналізує його розвиток і зміни і розташовує факти у хронологічному і логічному порядку.

6. Абзац (*paragraph*)

Більшість лінгвістів розглядають абзац як композиційно-стилістичну одиницю. Деякі автори [McCuen 1980; Rosa 1989] вважають його синтаксичною одиницею, невеликим за обсягом, логічно побудованим, когерентним есе, яке має чіткий поліграфічний критерій. Усі речення в абзаці пов'язані з його головною думкою. Абзац може складатися з 50-250 слів.

Його розміри залежать від задуму і стилю автора. У результаті встановлена така закономірність: у більшості есе перший і останній абзаци невеликі і не відрізняються розмірами від решти. Лише у дев'яти есе початковий і кінцевий абзаци значно більші, а два твори складаються з одного суцільного абзаца.

7. Зв'язність або когезія (*cohesion*)

Це категорія, яка з одного боку є характеристикою есе як лінгвістичного об'єкта, а з другого - відображає глибинні зв'язки і характер модельованої у тексті об'єктивної дійсності, де домінує загальний зв'язок явищ. Як зазначив М.К. Гей [1973:201], "Слова у творі пов'язані між собою. Цей зв'язок стане дійсно астрономічним, якщо взяти до уваги, що кожне слово, словесний фрагмент реагує не ізольовано, а у різних сполученнях, комбінаціях і варіаціях, без яких неможливе становлення образу".

Зв'язність есе досягається за допомогою вживання різних типів:

1) конекторів, які виражають доповнення (*again, and, moreover, besides*), причину і наслідок (*therefore, consequently, thus*), порівняння (*similarly, likewise*), протиставлення (*but, ON THE CONTRARY, NEVERTHELESS*), місце (*elsewhere, nearly, around, farther*), час (*afterward, meanwhile, lately, when, soon*);

2) займенників замість іменників з попереднього речення, наприклад, *I reached the top (of the hill) , where Richie and Mican anxiously awaited their turns. They wanted to try it standing up. (D.Vescey, Old at Seventeen);*

3) повторів і паралельних конструкцій : *We drifted with the current for a while, both a little thrilled, both a little terrified. (S.Hyde, Boy Meets Bear);*

4) антитез: *Though these two women lost the freedom to run off to the beach or to a bar, they gained something else... (L.Brown, Why I Want to Have a Family);*

5) синонімів, наприклад, *shook down, burned up, damaged, destroyed, wiped out (J.London, An Eye-Witness Account of the San-Francisco Earthquake);*

6) питань-відповідей, наприклад, *What's got it to do with courtesy? – That is what it has to do with it: Having thrown out the old, dead, hypocritical rules... (L.Sagal, Modern Courtesy).*

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти таких висновків:

Есе є однією з найбільш лаконічних літературних форм, які мають чітку структуру. Найтипівішими композиційними особливостями англійського есе є: заголовок, ключове речення, початок і закінчення, когерентність, порядок викладення фактів, абзац, когезія. У більшості творів автори використовують композиційний прийом обрамлення, тобто початок і закінчення утворюють певну рамку, в яку вставлена розповідь. Заголовок часто є частиною такої конструкції. Серед заголовків переважають такі граматичні структури: називне речення, одне слово (іменник), розповідне речення. Абзаци, з яких складаються есе, переважно невеликі. Автори часто

використовують комбінований спосіб викладення фактів (хронологічний і логічний, просторовий і логічний тощо).

Для досягнення художньої мети автори застосовують різноманітні стилістичні засоби, серед яких найчастіше вживаними є персоніфікація, метафора, порівняння і епітет. Персоніфікація є загальною категорією, яка включає різноманіття метафор, кожна з яких надаляє конкретні та абстрактні референти рисами людини, різними аспектами її діяльності.

Література

1. Гей Н.К. Искусство слова. - М.: Наука, 1973.
2. Проблеми. Жанри. Майстерність. - Літературно-критичні статті. - 1 випуск. Київ, 1977. – С. 147.
3. Тураева З.Я. Лингвистика текста. - М.: Просвещение, 1986.
4. Galperin I.R. Stylistics. – М.: Higher School Publ. House, 1977.
5. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By.- Chicago and London: The University of Chicago Press, 1980.
6. McCuen J.R., Winkler A.C. From Idea to Essay//A Rhetoric, Reader, and Handbook. – Chicago: Science Research Associates, Inc., 1980.
7. Rosa A., Eschholz P. Models for Writers//Short Essays for Composition. – New York: St. Martin's Press, 1989.